

ГОСПОДАРСКИ КОНАК У БЕОГРАДУ

На позив Турака кнез Милош морао је живети у Београду од октобра 1815 до краја 1817 године, али своју сталну Канцеларију, такозвану Књажевско-србску канцеларију, имао је у Црнићу на Руднику, где му се налазио породични дом, јер се прибојавао Турака у Београду. У Крагујевац је прешао почетком 1818 године, и тамо је одмах преместио своју Канцеларију, која је постала центром државне администрације и политике Обновљене Србије¹. И после овог пресељења кнез је имао свој Конак у Београду.

Арх. Иван М. Здравковић дао је драгоцен прилог историји конака из доба кнеза Милоша, написан веома документовано и зналачки. Тај рад заслужује нарочиту пажњу². За историју конака из овога доба нужно је да се знају и подаци који се овде наводе, тим пре што се они односе на двор у Београду нашег владара Обновљене Србије.

Прво непокретно имање које је држава купила, и исплатила из државне благајне 15.000 гроша, био је кнежев дворца односно Конак у Београду, који датира из 1818 године³. О овом Конаку говоре и посетиоци Београда.

Јоаким Вујић видео је кнежев Конак 1826 године. Његов опис Конака гласи: „Од западне, пак, стране цркве преко

пута јест двор јего књажескаго сијатељства г. Милоша. Ово зданије јест, обаче от дрва и дасака, на једном спрату устројено, на којем многе лепо украшене собе с једном великом трпезаријом јесу. У једној от ови лепи соба видио сам и изображеније г. књажа Милоша и његове возљубљене господичне кхери Јелисавете. Доле, пак, у дољнем спрату јесу друге разнаго вида собе за различите служитеље. Покрај овога двора нахођи се и резиденција јего високопреосвјаштенства г. Кирила, садашњег митрополита београдског. Ово је зданије весма старо и састоји се из једног спрата, у којему различите собе јесу”⁴.

Ото Дубислав плем. Пирх, који је посетио Београд 1829, само је споменуо овај Конак⁵. Године 1834 био је у Београду Павле Стаматовић. У његовом путопису се каже, да је преко пута цркве био двор митрополита. „Он се из једног повећег и другог мањег, оба по свој прилици дрвена но двоспратна, дома састојаше, уз њега таки и владајућег „књажа” Милоша, пак, мало даље и управитеља београдског, обе двоспратне палате стајаху. Обе се као новије и њешто повише от митрополитовог двора нама претстављаху”, писао је Стаматовић⁶.

Стјепан Марјановић, који је добро познавао Београд⁷, забележио је 1842

¹ Д-р Радослав П. Марковић, *Питање престонице у Србији кнеза Милоша*, Београд 1838, 17—22, 26—30.

² Арх. Иван М. Здравковић, *Конаци Кнез-Милошеве Србије*, *Гласник Етнографског института САН* 2—3, 1954, 413—425, са сликама конака.

³ Мита Петровић, *Финансије и установе Обновљене Србије до 1842*, Београд 1897, I, 713. И пре тога кнез је имао „дом“, „конак“ у Београду (исти, П. (1898), 28, 61, 84). Мора да

је то кућа Народних кнезова (*Годишњица Николе Чућића*, 15 1895, 10).

⁴ Јоаким Вујић, *Путовање по Србији*, Београд 1901, I, 26—27. В. још *Огледало србско*, Н. Сад 1864, 39.

⁵ Ото Дубислав плем. Пирх, *Путовање по Србији године 1829*, Београд 1900, 30.

⁶ *Сербска пчела*, 1836, 108.

⁷ Д-р Љубомир Дурковић-Јакшић, Стјепан Марјановић и његов рукопис о Београду, Го-

године, да се крај Конака кнегиње Љубице, „спрам сјеверу положена“ налазила „писарница кнежева“. Она је била „на супрот“ цркве, а даље је била Митрополија⁸.

Господарски конак, такозвани Стари конак, био је сазидан на месту где је била некада стара Митрополија, коју су 1739 године спалили Турци. На том месту подигнут је касније двор за митрополита, тј. Митрополију. Милан Ђ. Милићевић каже: „Јужни део старе Митрополије, испод цркве, кнез Милош је порушио, па ту подигао зграду на два боја, са великим бројем соба, од којих су неке биле украшене врло лепим дрвеним резбом. То се звало Г о с п о д а р с к и к о н а к у Београду.

У том Конаку одседао је кнез Милош за прве владе своје, кадгод је долазио у Београд.

У кнежеву одсуству, у том је Конаку боравио Господар Јеврем, или кнегиња Љубица с беговима Миланом и Махаилом, докле за њу није начињен нарочити конак, преко пута...

Кад од кнежева рода није никога било у Београду, онда се је ипак у Конаку налазио који од кнежевих чиновника. И тај се обично звао у п р а в и т е љ Г о с п о д а р с к о г к о н а к а, или, по турском обичају, в е ћ и л а р.

Кнез Милош је, 15 маја 1828 године, писао из Крагујевца у Београд „свом консулу Алекси Симићу, и послао му туру (турски грб), да је прикује на Конак са сокака, где је прилично место, и да је покрије тенећком да не кисне“.

У том београдском Конаку кнез Милош је, године 1839, 1 јуна, дао оставку у корист старијег сина свога кнеза Милана, и отишао из Србије у Влашку, на своја добра...

По одласку кнеза Михаила из Србије 1842 године, у том су Конаку, на горњем боју, биле смештене две учионице богословске (за разреде трећи и четврти),

а на доњем боју била је Државна штампарија.

Северни део старе Митрополије, пак, остао је онакав какав је био док су у њему боравили митрополити, и служио је за конаковање татара и дворских служитеља.

После године 1842, ту су боравили богословски професори у једном делу, а у другом сиромашни ђаци богословски благодејанци.

Од грађе што је претицала кад је грађена кућа за Народне кнезове и конак кнеза Милоша, кнез је начинио и ону двокатну (данас Бадемлићеву) кућу, преко пута од семинарске авлије, која се је горњим бојем својим наднела на улицу.

После године 1842, до у јесен 1847, у тој су кући биле смештене учионице првог и другог разреда Богословије, који су се онда звали п р е д у г о т о в н е к л а с е.⁹

Марјановић тврди да је под јесен 1841 започето зидање здања познато под именом „Здање код Јелена“. Саопштавајући ово додао је: „До ове горостасне зграде покрива један низки крових окружену слабими брвни ону од чистоће тиска свога познату србскога Књажевства Тискарницу са својими петерини у Петрограду полага најновијега укуса начињеними тиском“¹⁰. Према овоме тврђењу Типографија је била пре 1842 ван Господарског конака. Међутим, Милићевић сведочи да је она већ 1842 била у томе Конаку.

Господарски конак преправљен је „сав“ 1836. На ту преправку утрошено је 6.679,31 гроша¹¹.

У децембру 1846 године митрополит је покренуо питање поправке Господарског конака, с тим да се уступи цркви на употребу. Он је 16 децембра упутио предлог Попечитељству просвјештенија у коме каже, да је „Зданије Правителства“, у коме су становали учитељи Богословије, законоучитељ Лицеја и архи-

дишњак Музеја града Београда I, 1954, 221—230; Радослав Перовић, Београд за време Вучићеве буне. Необјављене белешке Стјепана Марјановића из 1842—43, *Годишњак Музеја града Београда*, II, 1952, 181—204.

⁸ *Danica ilirska* 29.X.1842.

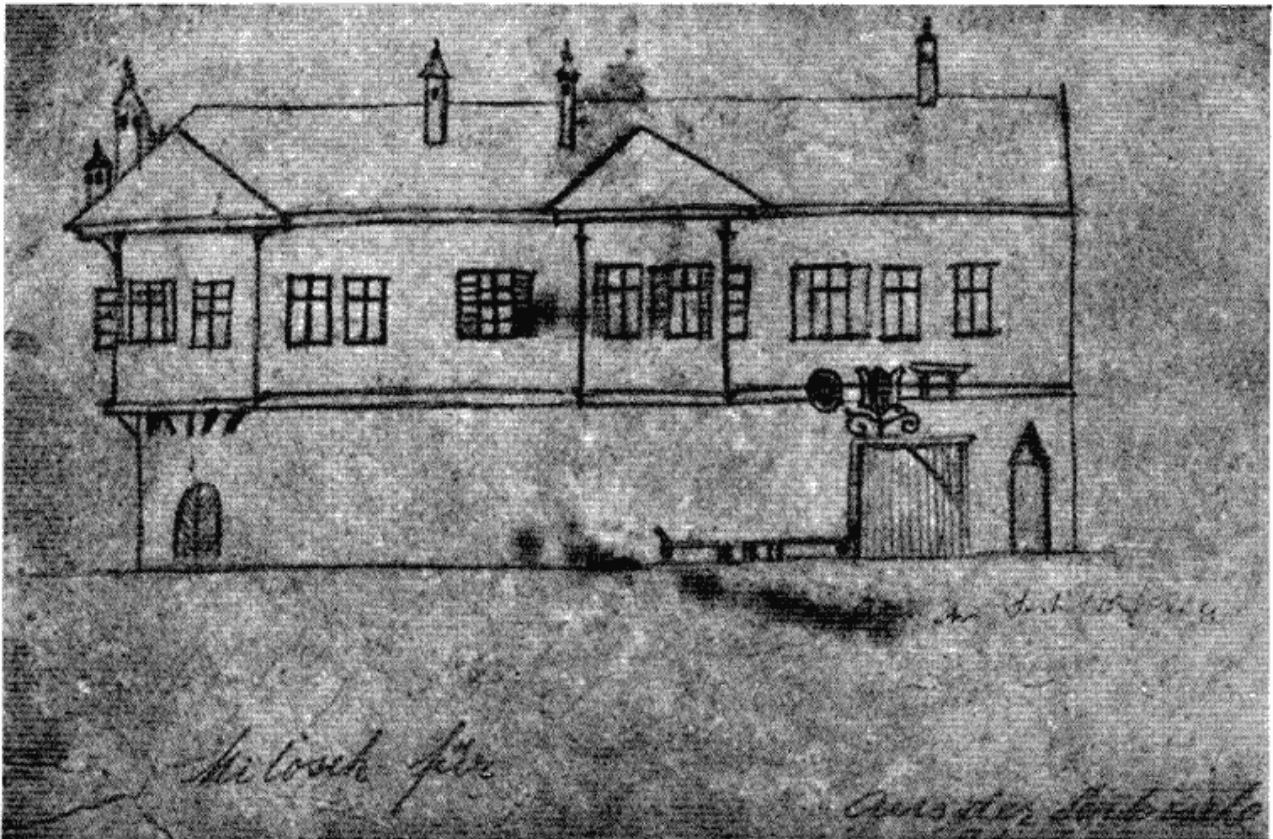
⁹ *Годишњица Николе Чуића* 15, 1895, 9—12.

¹⁰ *Danica ilirska* 29.X.1842.

¹¹ Петровић, *Финансије и установе*, I, 713.

мандрит, члан Конзисторије, било „трошно и непоуздано, да се са опасношћу у њему живи“. Државни „земљемјер“ Невола позван је био да прегледа ово „Зданије“ и даде своје мишљење о њему. Он је, по прегледу изјавио, „да је цела грађа, на којој хирамида стоји, заједно са оним попречним гредама, на самом зиду лежећима, тако трула и непоуздана“, да је опасност становати зими у њему, нарочито ако би пао велики снег и били велики ветрови. Горњи спрат био је „понајслабији, особито страна од Књигопечатње, која је от плетера начињена и гредама подупрта, једно што су се ове греде поизмицале, а друго што су упола труле“. На основу ове „земљемјера“ оцене митрополит је молио, „да се уступи друго какво зданије“, у коме би поменути лица могла становати, док би се њихов стан оправио. Том приликом предлагао је, да се на пролеће отпочне оправка „Зданија“ у коме су становали. По његовом мишљењу горњи бој тре-

бало је срушити, „и са оним до њега Благодјејанским зданијем изједначити и под један кров ставити, а дољне собе, које би се о врло малом трошку распористранити могле, да се причисле к Благодјејанију, и да се уступе благодјејанцима за обиталиште. . . За Богословију, пак, и учитеље њене, као и за законоучитеља Лицеума и члана Конзисторије, да се уступи одма до њега стојеће правитељствено зданије, у ком се Књигопечатња налази, и које је и онако од стране Правитељства било за Семинарију, било за Митрополију наменута, у ком би по горњим собама поменути лица пристојно и безбедно обитлиште имати могла, а у дољним собама, почем би се нешто доправило, да се сместе сва четири разреда богословска. И онда би оно друго правитељствено зданије између Ристе Петровића и Николе Јовановића, у ком су за сада два преуготовническа разреда, заједно са јакосњим зданијем, у ком обитавају благодјејанци

Сл. 1 — Господарски конак — стари конак кнеза Милоша из 1833 године угао улице Симе Марковића и 7 Јула. Снимак својина аутора

клирикалног училишта, као и оним гореспоменутим, гди сад учитељи Богословије обитавају, могло употребљено бити за обиталиште клирика“. И тако би се онда решило питање Богословије, њених професора и ученика, јер више не би поједини ученици становали по приватним кућама у вароши.

„А што се књигопечатње тиче, за њу је и онако садашње зданије неудобно, коју би Правитељство лако сместити могло или у пређашње зданије, из кога је овамо пресељена, због бивше намјере ново зданије за исту подићи, или у друго какво темељно зданије, како би се, мислимо, лако у вароши под кирију добити могло... У случају, пак, да се Књигопечатња, која ће се мислимо, свакако оданде измештати, за сада не би могла одма изместити, или се оно зданије не би за Семинарију уступило, онда предлажемо, да се садашњем квартиру учитеља Богословије, почем и горњи бој с њега скине, а зданије уравни с оним до њега, сада квартирним Благодјејанија, подигне дужом целог темељног зида јошт један бој за квартире поменути лица и собе за предавање наука. Но било да се овај горњи бој зида од тврдог материјала, било да се од плетера начини, опет ће несравњено вишег трошка стати, нег што би се трошка на оправку зданија у ком се сада Књигопечатња налази. Сувише ако би се онај нови бој од тврдог материјала зидао, неће зар бити неумесно примјечаније: Је ли савјесно такав терет на зидове доњег боја навалити, кад се не зна колико ти стари зидови, колико ли стари темељ поднети и стајати може? Зато ону поправку по првом предложеном начину представљеном по овом судећи, да је најбоље за сада што мање на то трошити, док се не узмогне уредно зданије за описану потребу сходно подићи“.

Овај митрополитов предлог упућен је Попечитељству просвјештенија, с молбом да се достави надлежним за решавање овога питања¹². Совјет у спору с митрополитом предложио је кнезу, да се „Зданије Књигопечатње за Митрополију престроји“, а суседна зграда за потребе Богословије. Кнез је

прихватио тај предлог и 22 маја 1847 године одобрио је 4.000 дуката да се изда из државне касе за потребе тих поправки¹³. Попечитељство просвештенија је 26 маја саопштило митрополиту кнежеву одлуку: „Да се садашње Зданије Књигопечатње за Митрополију престроји, а уколико је нужно оправи... Даље, да се зданије оно до Књигопечатње за канцеларије и обитавање професор сходно претстроји и оправи, и најпосле да се садашње зданије Митрополије за училиште богословско и обиталиште богословаца оправи“.

Када се приступило радовима ускоро се увидело, да је немогуће поправити Господарски конак. О том најбоље сведочи извештај Попечитељства внутарњих дела од 11 септембра 1847 године, упућеног Попечитељству просвјештенија. Према томе извештају у почетку се мислило, „да се зданије Старог конака до дољњег боја обори, на коме да се ново дозиђивање постави. Но како се при рушењу истог зданија показало, да су сви зидови с блатом, по већој части с дрветом зидани били, то је Попечитељство внутарњих дјела наредило, да се „вопросно зданије до темеља сруши, па да се исто из темеља боље и тврђе начини“. Због тога је Попечитељство внутарњих дјела закључило уговор с мајстором Јованом Кригером, да ново зданије подигне за суму од 31.000 фор. сребра. Кнез је ускоро дао одобрење да се ова сума утроши за ову потребу.¹⁴

На месту где је био Господарски конак отпочели су радови на подизању Митрополије и Богословије. Ти радови нису били сасвим готови до 1850 године. У октобру те године тражен је нови кредит, са којим би се радови завршили. Кредит од 12.917 гроша и 4 2/3 паре ускоро је одобрен те је настављено грађење.¹⁵

Та зграда Митрополије била је до 1934 године. Тада су почели радови на

¹² Државни архив. Митрополија 1846, 1144.

¹³ Исто. Совјет 1847, 192.

¹⁴ Исто. Попечитељство просвјештенија 1847, 223.

¹⁵ Исто. Совјет 1850, 337.

Сл. 2 — Митрополија 1933 године. Снимак својина аутора

њеним темељима око подизања нове зграде, данашње Патријаршије, која је била готова 1935 године¹⁶, и која се налази на углу ул. 7 јула и ул. Кнеза Симе Марковића, преко пута Саборне цркве.

Досада, колико је мени познато, није објављивана слика Господарског конака. У заоставштини Симе Милутиновића, која се чува код његова унука инжењера Драгутина Милутиновића, сачуван је један цртеж. Инжењер Милутиновић дозволио ми је да овај цртеж фотографишем и објавим. Сам инжењер Милутиновић није ми могао сигурно казати шта претставља цртеж, али ми је помагао да прочитамо шта све на њему пише. На свему овом сам му веома захвалан.

Испод цртежа с леве стране стоји написано: „Milosch fürstliches Quartir“, тј. „Конак кнеза Милоша“, а с десне стране: „Aus der Serbische Schule“, тј. „Из Српске школе“. Ово је написано црном оловком и временом се истрло, тако да га је сада врло тешко прочи-

тати. Испод тога неко је дописао: „Milosch für“ [st] и „Aus der Serbische Schule“. То је дописао неко ко је касније прочитао избрисане речи. Поред самог цртежа, на истој хартији имају ове белешке:

- 12 решење кнеза
- 13 Гимназија уведена и Милан бег за Крагујевац изведен
- 14 Сељаци нагрнуше из Сопота — Паша ишо за Стамбул

Око 6 сати после подне свако од...”
Поставља се питање: Шта претставља овај цртеж и из кога је времена?

На ова питања нисам нашао одговор, па сам их проучавао дуго и на крају дошао сам до уверења, да је ово Господарски конак и да је цртеж из времена од краја 1832 до краја 1833 године. То уверење стекао сам на основу следећих чињеница и претпоставки:

- 1) Сам напис „Конак кнеза Милоша“ означава да је то зграда која је припадала кнезу Милошу.

2) Сам изглед цртежа потсећа на описе Старог конака, званог Господарски конак, који су нам оставили они који су га видели, или који су могли да на време забележе оно што ми данас не можемо.

3) Зграда на цртежу по свом положају сведочи да је то баш Господарски конак, који је био на рогу преко пута Саборне цркве.

4) Грб изнад главних врата упућује на претпоставку, да је то онај грб који је сковао Јован Петровић Ковач и поклонио га 1830 Обновљеној Србији.¹⁷

5) Напис: „Из Српске школе“ може означавати Вишу школу, која је основана у Београду 1830 године. Ту су учили кнезови Милан и Михаило. Крајем 1833 године школа је премештена у Крагујевац где су је почели називати гимназија.¹⁸ Ако је ово тачно онда

белешка крај цртежа: „Гимназија уведена и Милан бег за Крагујевац изведен“ настала је у „ју[ну]“ или „ју[лу]“ 1833 године. То би значило да и цртеж није касније настао. Управо цртеж је могао настати у време од 1830 до 1833 године, тј. у време када је Виша школа била у Господарском конаку. Ако се још узме у обзир да је цртеж сачуван у заоставштини Симе Милутиновића, онда се може претпоставити да је цртеж настао баш после његова доласка у Београд у септембру 1832 године.¹⁹ Према свему судећи највероватније да је настао средином 1833 године.

¹⁶ Црква, календар (Београд) 1935, 92—94.

¹⁷ *Годишњак Музеја града Београда* II, 1955, 143.

¹⁸ *Гласник Срп. ученог друштва* 24, 1868, 65.

¹⁹ *Летопис Матице српске* 30, 1832, 15.

LA RÉSIDENCE DU PRINCE (GOSPODARSKI KONAK) À BELGRADE

LJ. DURKOVIĆ — JAKŠIĆ

Sur la demande des Turcs, le prince Miloš devait résider à Belgrade, où il resta du mois d'Octobre 1815 à la fin de 1817, quand il alla s'établir à Crnici et à Kragujevac. Mais même après son départ de Belgrade, il gardait dans la ville une résidence où il venait et habitait de temps en temps.

Dès 1818, le «konak» du prince existe déjà. En effet, des visiteurs de Belgrade en parlent alors, et, parmi eux Joakim Vujić, Oto Dubislav de Pirh et Stjepan Marjanović, puis, un peu plus tard, Milan Dj. Milićević.

Cette résidence est certainement la première maison construite dans la Serbie nouvelle et elle a dû être un peu mieux installée et destinée à être le palais du prince.

Cette résidence s'appelait d'habitude «Gospodarski Konak». Elle a été démolie en 1847 et sur son emplacement a été bâtie la Métropole qui, elle-même démolie en 1934, fera place, en 1935, à la Patriarchie.

On a conservé un dessin représentant le Gospodarski Konak et qui semble dater de 1833.

Illustrations dans le texte:

Fig. 1 — Le «Gospodarski konak», ancienne résidence du prince Miloš, de 1833, situé au coin des rues Sime Markovića et 7 jula.

Fig. 2 — La Métropole en 1933